

φορές. Κι ενώ πριν μερικές δεκαετίες τα επαναστατικά κινήματα έθεταν επί τάπητος το ζήτημα της συνολικής ανατροπής των κοινωνικών και οικονομικών δομών ολόκληρου του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος, σήμερα ανθίζουν οι «εναλλακτικές μορφές αντίστασης», από αυτή της δημιουργίας ενός «καπιταλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο», μέχρι αυτές της άμεσης οικοδόμησης εναλλακτικών τρόπων παραγωγής, μέσω του εργατικού ελέγχου, που φτάνει μέχρι την αυτοδιαχείριση ή αυτοδιεύθυνση των εργοστασίων από τους ίδιους τους εργάτες, χωρίς επαναστατική ανατροπή.

Πριν από πολλά χρόνια, τα Κόκκινα Συνδικάτα (όταν ήταν πραγματικά κόκκινα κι όχι... ροζ) έδιναν την δική τους απάντηση σε αυτά τα ζητήματα. Ελεγαν: «Δεν είναι λιγότερο επικίνδυνη για το προλεταριάτο η ψευτοεπαναστατική αρχή, πολύ διαδεδομένη ανάμεσα στους εργάτες όλων των χωρών, σύμφωνα με την οποία θα ήταν δυνατό στην εργατική τάξη να έχει ικανοποιητικά αποτελέσματα μέσω του ελέγχου της παραγωγής, πριν ακόμα συντριβεί η εξουσία του κεφα-

λαίου» (1ο συνέδριο της Διεθνούς των Κόκκινων Συνδικάτων, 3-19 Ιουλίου 1921).

Οι επαναστάτες εκείνης της εποχής δεν υποστήριζαν αυτές τις θέσεις λόγω κάποιου ιδεολογικού βίτσιου αλλά γιατί είχε προηγηθεί μια ολόκληρη περίοδος που έδειξε ότι ο εργατικός έλεγχος όταν γινόταν σε συνθήκες γενικότερης κοινωνικής νηνεμίας, μετατρέπεται στο αντίθετό του. Μετατρέπεται δηλαδή σε σύνθημα ενσωμάτωσης στην καπιταλιστική παραγωγή και συνυπευθυνότητας μαζί με τον καπιταλιστή για την πορεία της εταιρίας. **Το αίτημα του εργατικού ελέγχου έχει νόημα μόνο ως ένα μεταβατικό σύνθημα για την προετοιμασία της κοινωνικής επανάστασης, για την όξυνση της ταξικής πάλης που οδηγεί στην άμεση και αποφασιστική σύγκρουση με τους καπιταλιστές και την κρατική τους εξουσία. Είναι σύνθημα που μπορεί να λειτουργήσει προωθητικά μόνο σε περιόδους που οι «από πάνω» δεν μπορούν να κυβερνήσουν όπως πριν και οι «από κάτω» δεν είναι διατεθειμένοι να κυβερνηθούν όπως πριν, δηλαδή σε μία κατάσταση επαναστατική.**

Το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, της μεγαλύτερης στην μεταπολεμική ιστορία του παγκόσμιου καπιταλισμού, έθεσε και εξακολουθεί να θέτει ένα καίριο ερώτημα: Αν ο καπιταλισμός «τρώει τις σάρκες» των παραγωγών του πλούτου και γυρίζει την ανθρωπότητα σε εποχές ανείπωτης βαρβαρότητας, ενώ αυτό που εμφανιζόταν σαν σοσιαλισμός έχει καταρρεύσει προ πολλού, ποιο μπορεί να είναι το μέλλον της εργαζόμενης ανθρωπότητας; Το παραπάνω ερώτημα ανοίγει τον ασκό του Αϊόλου για να βγουν ακόμα περισσότερα στην επιφάνεια: Ποιο το σύγχρονο όραμα που θα δώσει επιτέλους τέλος στην εποχή που η ανθρώπινη πρόοδος εμφανίζεται να περνά μονάχα μέσα από τη δυστυχία αυτών που την δημιουργούν; Μπορούμε τελικά να δουλέψουμε χωρίς αφεντικά που να καρπώνονται την υπεραξία μας; Κι αν ναι, πώς θα γίνει αυτό;

Οι απαντήσεις σε όλα αυτά τα ερωτήματα ποικίλουν και ο τρόπος απάντησης εξαρτάται από τη θέση που

έχει ο καθένας στην παραγωγή, σε συνδυασμό με τις ιδεολογικές και κοινωνικές του ανα-

Αυτοδιαχείριση Εργατική απελευθέρωση ή τυρί στη φάκα του καπιταλισμού;

Πρόκειται για ένα τεράστιο ζήτημα, που έχει πολλές πλευρές. Στο παρόν αφιέρωμα θ' αναφερθούμε σε ορισμένα παραδείγματα προσπαθειών αυτοδιεύθυνσης των εργοστασίων, σε συνθήκες που απείχαν από το να θεωρηθούν επαναστατικές. Θα ξεκινήσουμε με τους διανοητές που πολιτογραφήθηκαν ως «ουτοπικοί σοσιαλιστές». Ήταν ουτοπιστές γιατί την εποχή εκείνη δεν μπορούσαν να είναι τίποτα περισσότερο, αφού η καπιταλιστική οικονομία δεν ήταν ακόμα αναπτυγμένη. Ήταν αναγκασμένοι, όπως έλεγε ο Ένγκελς, «να επικαλούνται τη λογική για την εφεύρεση των βασικών χαρακτηριστικών του καινούργιου τους οικοδομήματος, ακριβώς γιατί δεν μπορούσαν ακόμα να επικαλεστούν τα σύγχρονά τους ιστορικά γεγονότα». Σήμερα, δύο αιώνες μετά δεν είναι καταστροφικό να μη μπορούμε να επικαλεστούμε τα ιστορικά γεγονότα και να διδαχτούμε απ' αυτά;

Ουτοπικοί σοσιαλιστές

Ο κομμουνισμός του Οουεν

Όπως αναφέραμε στο εισαγωγικό σημείωμα, οι πρώτες προσπάθειες για την απελευθέρωση της εργατικής τάξης μέσα στον καπιταλισμό έγιναν από τους ουτοπικούς σοσιαλιστές. Κορυφαίος αυτών ήταν ένας βρετανός βιομήχανος, ο Ρόμπερτ Οουεν, που αφιέρωσε όλη του τη ζωή στην υπόθεση της κοινωνικής απελευθέρωσης της εργατικής τάξης. Η ιστορία του αποτυπώθηκε από τον Φρίντριχ Έγκελς στο μνημειώδες έργο του «Αντι-Ντύρινγκ», από το οποίο αντλούμε το παρακάτω απόσπασμα:

«Από το 1800 ως το 1829, εφάρμοσε τις αρχές του σαν διευθύνων συντάκτης, στο μεγάλο νηματουργείο του Νιου Λάναρκ της Σκωτίας. Εδώ μάλιστα είχε περισσότερη ελευθερία κινήσεων, και μια επιτυχία που τον έκανε πασίγνωστο σ' όλη την Ευρώπη. Μεταμόρφωσε ένα πληθυσμό, που έφτασε σιγά-σιγά τις 2.500 ψυχές και που αρχικά αποτελούνταν από τα πιο ποικίλα και κατά το μεγαλύτερο ποσοστό διεφθαρμένα ηθικά στοιχεία, σε μια τέλεια υποδειγματική κοινότητα, όπου η μέθη, η αστυνομία, οι ποινικοί δικαστές, οι δίκες, η κοινωνική πρόνοια και η φιλανθρωπία ήταν άγνωστα πράγματα. Και όλα αυτά τα πέτυχε γιατί έφερε απλώς όλον αυτό τον κόσμο σε συνθήκες πιο αξίες για τον άνθρωπο και ιδίως γιατί φρόντισε ώστε η γενιά που μεγάλωνε να παίρνει μια φροντισμένη αγωγή.

Υπήρξε ο πρώτος που καθιέρωσε τα νηπιαγωγεία και τα εισήγαγε για πρώτη φορά στο Νιου Λάναρκ. Από τα δύο χρόνια τους, τα παιδιά πήγαιναν στο σχολείο, όπου διασκεδάζαν τόσο πολύ, ώστε τα ξανάφερναν με κόπο στο σπίτι. Ενώ οι ανταγωνιστές του έβραζαν τους εργάτες να δουλεύουν κάθε μέρα δεκατρείς ως δεκατέσσερις ώρες, στο Νιου Λάναρκ δούλευαν μόνο δεκάμισι ώρες. Όταν μια κρίση του βαμβακιού έφερε αναγκαστικά ένα τετράμηνο σταμάτημα των εργασιών, αυτός εξακολούθησε να πληρώνει τους άνεργους εργάτες ολόκληρο το μεροκάματό τους.

Αυτή η ενέργεια δεν εμπόδισε το ίδρυμα να υπερδιπλασιάσει τα κεφάλαιά του και να δίνει ως το τέλος άφθονα κέρδη τους ιδιοκτήτες.

Όλα αυτά ωστόσο δεν ικανοποιούσαν τον Οουεν. Η ζωή που είχε δημιουργήσει για τους εργάτες του πολύ απείχε από το να είναι η αξία ζωής για τον άνθρωπο, όπως αυτός την ήθελε. «Οι άνθρωποι είναι σκλάβοι μου» ελεγε. Οι καλύτερες σχετικώς συνθήκες ζωής που τους είχε δημιουργήσει απείχαν πο-

λύ από το να τους επιτρέπουν μια ολόπλευρη και λογική ανάπτυξη του χαρακτήρα και της διανοίας τους κι ακόμα λιγότερο μια ελεύθερη δραστηριότητα στη ζωή. «Κι όμως το εργαζόμενο τμήμα αυτών των 2.500 ανθρώπων παρήγε τόσο πραγματικό πλούτο για το σύνολο, όσο μπορούσε να παράγει, μόλις μισό αιώνα πριν ένας πληθυσμός 600.000 ψυχών. Αναρωτιόμουν: Τί γίνεται λοιπόν η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στον πλούτο που καταναλώνουν τα 2.500 πρόσωπα από εκείνον που θα έπρεπε να καταναλώνουν οι 600.000;».

Η απάντηση ήταν σαφής. Η διαφορά αυτή χρησιμοποιείται για να εξασφαλίσει στους ιδιοκτήτες του ιδρύματος 5% τόκο για το ιδρυτικό κεφάλαιό τους έξω από το ποσό των 300.000 λιρών στερλινών, που είναι το κέρδος τους...

Οι καινούργιες τεράστιες παραγωγικές δυνάμεις, που ως τώρα είχαν σαν προορισμό μόνο τον πλουτισμό των λίγων και την υποδούλωση των μαζών, αποτέλεσαν για τον Οουεν τη βάση για την κοινωνική αναδιοργάνωση, και τον προορι-

σμό, σαν κοινή ιδιοκτησία, για την ευημερία όλων.

Με αυτόν τον καθαρά λογιστικό τρόπο, σαν καρπός, να πούμε, ενός εμπορικού υπολογισμού, γεννήθηκε ο κομμουνισμός του Οουεν, και διατηρεί πάντα αυτόν τον πρακτικό χαρακτήρα. Ετσι το 1823, ο Οουεν πρότεινε την εξαίεση της αθλιότητας στην Ιρλανδία, με την ίδρυση τέτοιων κομμουνιστικών κοινοτήτων και επισύναψε στην πρότασή του και πλήρη υπολογισμό των εξόδων ίδρυσης, των επίσιων δαπανών και των προβλεπόμενων εσόδων. Ετσι το οριστικό του σχέδιο του μελλοντος το επεξεργάστηκε σε όλες τις τεχνικές του λεπτομέρειες και με τέτοια γνώση των πραγμάτων, που ακόμα και οι ειδικοί τεχνικοί, από τη στιγμή που θα αποδέχονταν το σχέδιο του Οουεν για την κοινωνική μεταρρύθμιση, λίγα θα είχαν να προσθέσουν, ίσως μικρολεπτομέρειες, γι' αυτή την οργάνωση.

Η στροφή προς τον κομμουνισμό υπήρξε και το σημείο μεταστροφής σ' ολόκληρη τη ζωή του Οουεν. Οσο εμφανίζονταν σαν απλός φιλάνθρωπος αποκτούσε πλούτη, επι-

δοκμασίες, τιμές και φήμη. Ήταν ο πιο δημοφιλής άνθρωπος στην Ευρώπη. Όχι μόνο οι εργοστασιάρχες συνάδελφοί του, αλλά και οι πολιτικοί άνδρες και ηγεμόνες τον άκουγαν και τον επιδοκίμαζαν. Όταν όμως παρουσίασε τις κομμουνιστικές του πεποιθήσεις, τότε όλα άλλαξαν. Τρία ήταν τα μεγάλα εμπόδια που, όπως πίστευε, έκλειναν το δρόμο για την κοινωνική μεταρρύθμιση: η ατομική ιδιοκτησία, η θρησκεία και η σύγχρονη μορφή του γάμου. Ήξερε τι τον περίμενε αν χτυπούσε τα τρία αυτά εμπόδια: η ολοσχερής προγραφή του από όλη την επίσημη κοινωνία και το χάσιμο της κοινωνικής του θέσης.

Παρ' όλα αυτά δεν δίστασε να επιτεθεί εναντίον τους ανελέητα, και έγινε ό,τι είχε προβλέψει. Αποκηρύχθηκε από την επίσημη κοινωνία. Ο τύπος τον έθαψε με τη σιωπή του, και καταστράφηκε τελείως οικονομικά, ύστερα από την αποτυχία των κομμουνιστικών του πειραμάτων στην Αμερική, για τα οποία θυσίασε όλη του την περιουσία. Τότε στράφηκε απευθείας στην εργατική τάξη και εργάστηκε τριάντα ολόκληρα χρόνια ανάμεσα στους εργάτες. Όλα τα κοινωνικά κινήματα και κάθε πραγματική πρόοδος, που πραγματοποιήθηκαν στην Αγγλία για τα συμφέροντα των εργατών συνδέονται με το όνομα του Οουεν».

Αυτοδιαχείριση στην Ευρώπη της δεκαετίας του '70

Η περίπτωση της Λιπ

Η περίπτωση της γαλλικής ωρολογοποιίας Λιπ έχει μείνει στην ιστορία ως ένα από τα πιο διάσημα αυτοδιαχειριστικά πειράματα στην Ευρώπη, στον απόηχο του γαλλικού Μάη, που τελικά καταπνίγηκαν από την κρατική εξουσία. Να πως περιγράφει την ιστορία της ένα άρθρο (γράφηκε με την ευκαιρία του ντοκιμαντέρ «Οι εργάτες της Λιπ: η φαντασία στην εξουσία» του Κριστιάν Ρουο και δημοσιεύτηκε στη Monde Diplomatique τον Μάρτη του 2007 – <http://enthemata.wordpress.com/2013/02/24/halimi-2/>):

«Αρχικά, τον Απρίλη του 1973, όταν η Λιπ ανακοίνωσε σε περίπου 1.300 εργαζόμενους ότι θα γίνουν απολύσεις στο εργοστάσιο ωρολογοποιίας, ο συνδικαλιστής εργάτης Σαρλ Πιαζέ δείχνει αντίθετος στην ιδέα της απεργίας. Προτιμά οι συνάδελφοί του να επιβραδύνουν τον ρυθμό των μηχανών και των χεριών τους, ωστόσο, «είχαν ενσωματώσει τόσο πολύ τον ρυθμό της διαδικασίας παραγωγής που ήταν αδύνατο να τον επιβραδύνουν». Αντί γι' αυτό λοιπόν, σταματούν να εργάζονται δέκα λεπτά ανά ώρα...

Η Λιπ, είναι ένα νέο ξεκίνημα της ίδιας ιστορίας, αλλά στην κατεύθυνση της εργατικής αυτοδιαχείρισης. «480 προς απόλυση: η φράση αυτή σόκαρε. Δεν βρισκόμασταν στην εποχή που διώχναν τους ανθρώπους σα ζώα». Τα διευθυντικά στελέχη της επιχείρησης κρατήθηκαν όμηροι: «Να τους ανταλλάξουμε με ακριβέστερη πληροφόρηση» σχετικά με τις

δυσκολίες της επιχείρησης. Στο καρτιέ Παλάντ, στη Μπεζανσόν, τα οχήματα των Ειδικών Δυνάμεων περικύκλωσαν το εργοστάσιο. Ακολούθησε η επίθεση, οι παραβιασμένες πόρτες: «Αυτό μας σόκαρε, εμείς ήμασταν τόσο προσεκτικοί κατά τη διάρκεια προηγούμενων απεργιών να μην γρατζουνιστεί ούτε ένας τοίχος!». Τα διευθυντικά στελέχη απελευθερώθηκαν. Τότε, ανάμεσα στους εργάτες, βρέθηκε κάποιος που είχε: «Κι αν παίρναμε τα ρολόγια;... Τι να τα κάνει κανείς όλα αυτά τα ρολόγια; Αποφασίζουν να τα πουλήσουν και να ξαναβάλουν μπροστά το εργοστάσιο για να παραχθούν κι άλλα, αυτή τη φορά χωρίς αφεντικό ("Εσύ όχι, δεν τον έχεις ανάγκη", όπως ελεγε η αφίσα του Μάη). Η πώληση έχει τεράστια επιτυχία. Μέσα σε έξι εβδομάδες έφτασαν το 50% του τζίρου μιας κανονικής χρονιάς. Υπήρχαν άλλες κρυφώνες για τα ρολόγια, άλλες για τα χρήματα. Παράνομες μεταφορώσεις και συναλλαγές στους δρόμους, μεταμφιέσεις για καμουφλάζ: η τρέλα των νέων εργατών συναντά τη σοφία των αρχαιοτέρων. "Όσο πιο δυνατά φουσηξει ο άνεμος τόσο καλύτερα θα πάει", εκπι-

μά ο Σαρλ Πιαζέ, υποδειγματικός αντιπρόσωπος μιας πολύ μαχητικής και γεμάτης φαντασίας τότε CFDT. «Η στιγμή της

μεγαλύτερης έξαρσης», θυμάται ένας εργάτης, «ήταν η στιγμή της πληρωμής μας. Καταφέραμε ν' αγγίξουμε το ότι «ήταν εφικτό»».

Μετά οι εργάτες άνοιξαν τις πόρτες του εργοστασίου σε όλους, συμπεριλαμβανομένων και των δημοσιογράφων. Εκείνη την εποχή εκτιμούσαν πως η συνδρομή του κόσμου θα βοηθούσε στο να ξεπεραστούν οι δυσκολίες. Κάποιοι από τους επισκέπτες συμμετέχουν σε γενικές συνελεύσεις, μένουν εκεί για μία ή περισσότερες εβδομάδες, αρχίζουν να καταφθάνουν και φοιτητές με κιθάρες και άλλα όργανα.

Όμως η Μπεζανσόν δεν είναι όλη η Γαλλία. Η εξουσία καταφέρνει να εκκενώσει το εργοστάσιο, προτείνοντας ένα νέο σχέδιο με μόνο 159 καταρχήν απολύσεις. Η πλειοψηφία των εργατών αρνείται. Ο πρωθυπουργός Πιέρ Μεσμέρ συνομιλεί εξάλλος: «Η Λιπ τελείωσε». Απατάται. Την επιχείρηση αναλαμβάνει ένα «αριστερό αφεντικό», ο Κλοντ Νοϊσβάντερ. Ένα χρόνο και κάτι αργότερα, το Δεκέμβριο του 1974, η διαμάχη μοιάζει να έχει τε-

λειώσει: από τη μια, η αυτοδιαχείριση έχει νικήσει και, από την άλλη, όλοι οι εργαζόμενοι έχουν ξαναπροσληφθεί.

Αλλά τον Μάη του 1974 εκλέγεται πρόεδρος της Γαλλίας ο Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εστέν. Γι' αυτόν και τον πρωθυπουργό του, τον Ζακ Σιράκ, το δεύτερο σημείο είναι κυρίως εκείνο που δημιουργεί πρόβλημα, αυτό το μπρα-ντε-φερ των συνδικάτων ενάντια στην ανεργία, σε μια συγκυρία στην οποία τα σχέδια απολύσεων προσωπικού πολλαπλασιάζονται σ' όλη σχεδόν τη Γαλλία. Ο Ζαν Σαρμπονέλ, υπουργός Βιομηχανίας το 1973, εξομολογείται πως ο Ζισκάρ ντ' Εστέν βασικά εκτιμούσε πως «πρέπει να τιμωρηθούν [οι εργαζόμενοι της Λιπ]. Να γίνουν και να παραμείνουν άνεργοι. Αλλιώς, θα μολύνουν όλο το κοινωνικό σώμα». Κατά τον Σαρμπονέλ, η εργοδοσία και η κυβέρνηση Σιράκ, εκ προθέσεως «δολοφόνησαν την Λιπ».

Πώς; Η Ρενό, που είχε ήδη εθνικοποιηθεί, ακύρωσε από τη μια μέρα στην άλλη τις παραγγελίες της σε ρολόγια, ο νέος υπουργός Βιομηχανίας περιέκοψε μια υπεσχημένη επιδότηση, η εισροή κεφαλαίων σταμάτησε με μια κίνηση. Ο Νοϊσβάντερ υποχρεώθηκε σε παραίτηση. Ο ίδιος θα καταλήξει αργότερα στο συμπέρασμα ότι μέχρι τη Λιπ έχουμε τον πατερναλιστικό καπιταλισμό στον οποίο κυριαρχεί η επιχείρηση. Αμέσως μετά τη Λιπ, την κυρίαρχη θέση της επιχείρησης παίρνει ο χρηματοπιστωτικός τομέας...».

Η αυτοδιαχείριση της αργεντίνικης Ζανόν

Η αργεντίνικη κεραμοποιία Ζανόν, που καταλήφθηκε από τους εργάτες στα τέλη του 2011, έγινε σύμβολο της αυτοδιαχείρισης σε παγκόσμια κλίμακα. Δεκάδες άρθρα έχουν γραφτεί για τους 270 εργάτες που το Φλεβάρη του 2002 αποφάσισαν να βάλουν την παραγωγή σε κίνηση χωρίς τα αφεντικά. Δυστυχώς όμως, εκτός από τ' αφεντικά έχασαν όλους τους μηχανικούς, ενώ από τους 82 εργοδηγούς που δούλευαν στο εργοστάσιο μόλις δύο συντάχθηκαν με τον αγώνα των εργατών, ο ένας εκ των οποίων ανέλαβε και διευθυντικά καθήκοντα στο κατελημμένο εργοστάσιο.

Από τις φλόγες της εξέγερσης...

Όσα διαδραματίστηκαν στην Ζανόν ήταν άρρηκτα δεμένα με τη γενικότερη κατάσταση που επικρατούσε στην Αργεντινή. Δεν ήταν «κεραυνός εν αιθρία», που έριξαν ετσιθελικά κάπιοι πρωτοπύροι. Ο,τι έγινε έγινε σε εκείνη ακριβώς την περίοδο που έλαβαν χώρα κάποιες από τις πιο έντονες ταξικές συγκρούσεις στην ιστορία της χώρας. Συγκρούσεις που αγκάλιασαν ολόκληρη την Αργεντινή και οδήγησαν στην πτώση πέντε προέδρων μέσα σε δυο βδομάδες (τέλη 2001-αρχές 2002).

Γι' αυτό και το κράτος παρενέβη για να τιθασεύσει τις αντιδράσεις. Πώς το έκανε αυτό; Με μία εκ πρώτης όψεως ασυνήθιστη δικαστική απόφαση που λαμβάνεται αμέσως μετά το λок-άουτ που κήρυξε ο καπιταλιστής. Σ' αυτή την απόφαση «ο εργοδότης καταδικάστηκε για παράνομο λок-άουτ και το 40% του στοκ παραδόθηκε στους εργάτες σαν αποζημίωση για τους απλήρωτους μισθούς». Έτσι, αντί το δικαστήριο να εκποιήσει την περιουσία του Ζανόν για να πληρώσει τους εργάτες, τους έδωσε το εμπόρευμα σε μία περίοδο που ο κόσμος δεν είχε λεφτά (το κράτος είχε ήδη κηρύξει χρεοκοπία) και τους άφησε να κολυπήσουν στο πέλαιος της καπιταλιστικής αγοράς.

... στη φάκα της αυτοδιαχείρισης

Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκε η FaSinPat (Fabrica Sin Patronos: Εργοστάσιο χωρίς αφεντικά), που έμοιαζε να κάνει πράξη την «εργατική αυτοδιαχείριση» μέσα στον καπιταλισμό. Όμως, το εργοστάσιο λειτουργούσε σε ένα καθαρά εχθρικό περιβάλλον, υπό συνθήκες ημιπαρανόμου (απαγορεύονταν οι πωλήσεις στη χοντρική και τα πλακάκια πουλιόντουσαν έξω από την πύλη του εργοστασίου!), χωρίς δάνεια για την ανανέωση του τεχνικού εξοπλισμού και χωρίς καμία κρατική στήριξη (σε αντίθεση με τον Ζανόν που μάσησε μπόλικο κρατικό παραδάκι), ενώ έγιναν τουλάχιστον πέντε απόπειρες ανακατάληψης του εργοστασίου από την αστυνομία. Επόμειον ήταν το εργοστάσιο να υπολειπόμενοι, μόλις στο 10% της παραγωγικής ικανότητάς του, ενώ οι εργάτες, αν και δούλευαν σε πιο δημοκρατικό καθεστώς και με λιγότερη εντατικότητα, αναγκάστηκαν ν' αρκεστούν σε μισθούς στα όρια της επιβίωσης (σε επίπεδα μάλιστα κάτω του «καλαθιού της αγοράς»), όπως παραδέχτηκε και ο πρόεδρος του σωματείου, Ραούλ

Γκοντόι), το πιθανότερο χωρίς ασφάλιση (αφού το εργοστάσιο δεν είχε νομική βάση για χρόνια) και με απλήρωτες υπερωρίες (όχι υποχρεωτικές, αλλά που επιβίωναν από την ίδια την κατάσταση για να επιβιώσει το εργοστάσιο υπό τέτοιες συνθήκες).

Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, που ο Χόρχε Λουίς Βερμούδες, εργάτης της Fasinpat που επισκέφτηκε τη χώρα μας προσκεκλημένος του 15ου Αντιρατσιστικού Φεστιβάλ, τον Ιούλη του 2010, σε ερώτηση που του έγινε σχετικά με το ρόλο της Ζανόν στη ριζοσπαστικοποίηση του αργεντίνικου εργατικού και κοινωνικού κινήματος απάντησε επί λέξει: «Δεν είμαι σίγουρος εάν θα το αποκαλούσα ριζοσπαστικοποίηση. Νομίζω πως το σημαντικότερο όσον αφορά τη διαδικασία της Ζανόν είναι το γεγονός ότι καταφέραμε να μην κλείσει το εργοστάσιο... Η Ζανόν αυτό που απέδειξε είναι πως υπήρχε μια διαφορετική εναλλακτική λύση από την απώλεια της εργασίας».

Αυτή η λύση όμως απείχε πολύ από το πρόταγμα που την παρουσιάζουν οι θιασώτες των νησιδίων εργατικής αυτοδιαχείρισης στον καπιταλιστικό ωκεανό.

Στις συμπληγάδες της κρίσης

Το γεγονός είναι ότι ούτε η αυτοδιαχειριζόμενη Fasinpat κατόρθωσε να γλιτώσει από την οικονομική κρίση. Μέσα σ' ένα χρόνο περίπου από τότε που ξέσπασε η κρίση, οι πωλήσεις έπεσαν κατά 40%-50%, εξαιτίας της ριζικής επιβράδυνσης της παραγωγικής βιομηχανίας σε εθνικό επίπεδο. Από τα 400 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα πλακάκια που παρήγαγε η εταιρία το 2008, μέχρι τα μέσα του 2009 έπεσε στις 150 χιλιάδες. «Η κοπερατίβα έπρεπε να κλείσει μερικούς φούρνους και να περιορίσει τις βάρδιες στην παραγωγή. Συμπληρωματικά αυτής της πτώσης οι εργάτες που έλεγχαν το εργοστάσιο είχαν να αντιμετωπίσουν και την εκτίναξη των τιμών της ενέργειας. Οι εργάτες πληρώνουν 300 χιλιάδες δολάρια το μήνα για τον ηλεκτρισμό και το φυσικό αέριο». Αυτά αναφέρει δημοσιογράφος που έχει γράψει πολλά άρθρα υπέρ της αυτοδιαχείρισης της Ζανόν, σε άρθρο της που δημοσιεύτηκε το Μάη του 2009.

Ποια η αντίδραση της διοίκησης του εργοστασίου απέναντι σε μια τέτοια κατάσταση; Το άρθρο που αναφέραμε παραπάνω μας προϊδεάζει για το τι συνέβηκε στη συνέχεια: «Τώρα που οι δουλειές επιβραδύνονται, πολλές συνελεύσεις στα κατελημμένα από τους εργάτες εργοστάσια μάλλον θα προτιμήσουν να δεχτούν περικοπές στους μισθούς παρά να χάσουν τη δουλειά τους οι συνάδελφοί τους». Δυστυχώς, από τότε μέχρι σήμερα κανένα άρθρο από αυτά που βρήκαμε δεν αναφέρει τίποτα για την οικονομική κατάσταση των εργατών της Fasinpat μετά το ξέσπασμα της κρίσης.

Το κεντρικό ζήτημα που αφορά την εξέλιξη των μισθών των εργατών αποσιωπάται. Ακόμα, όμως, κι αν οι μισθοί δεν έπεσαν, η εκτίναξη του πληθωρισμού τους έχει ήδη εξανεμίσει.

<<Εθελοντισμός>>

Μπορεί οι εργάτες της Ζανόν να μη κέρδισαν και πολλά στον οικονομικό τομέα (οι μισθοί τους ήταν σχετικά καλοί, όχι όμως αρκετοί για να ζήσει κανείς αξιοπρεπώς όταν έχει οικογένεια), το κράτος και η περιφέρεια, όμως, κέρδισαν. Κι αυτό χάρη στην εθελοντική εργασία που προσέφεραν στο «κοινωνικό σύνολο» οι εργάτες της Ζανόν. Να πως την περιγράφει ο πρώην εργοδηγός που έγινε διευθυντής του εργοστασίου, Κάρλος «Μανότας»: «Θέλουμε να δώσουμε κάτι πίσω στον κόσμο, δωρίζοντας αυτά που παράγουμε. Την επόμενη βδομάδα θα κάνουμε δωρεά για ένα σχολείο για τα "παιδιά με άλλες ικανότητες"... Θέλουμε επίσης να κάνουμε μια δωρεά για το νοσοκομείο, να δώσουμε πίσω κάτι για την αλληλεγγύη που λάβαμε από αυτούς τους ανθρώπους. Για παράδειγμα, η αλληλεγγύη των νοσοκόμων και των γιατρών που ήρθαν εδώ και δούλεψαν εθελοντικά. Έκαναν ωτοστόπ για να έρθουν εδώ ή ήρθαν ακόμα και με τα πόδια. Δεν θα το ξεχάσουμε ποτέ αυτό».

Απαλλοτριώση από δεξιά πλειοψηφία!

Ισως ορισμένοι να ισχυριστούν ότι η «νομιμοποίηση» της Fasinpat τον Αύγουστο του 2009 έδωσε νέα ώθηση στο εργοστάσιο για να ξεπεράσει όλα τα προβλήματα που αναφέραμε παραπάνω. Η 13η Αυγούστου του 2009 χαρακτηρίστηκε μάλιστα από πολλούς σαν μια «ιστορική μέρα», αφού επισφράγισε την απαλλοτριώση της Ζανόν και το πέρασμά της στους εργάτες.

Το περιεργό είναι ότι αυτό αποφασίστηκε από ένα κοινοβούλιο που ελεγχόταν από δεξιά πλειοψηφία! Καλά διαβάσατε. Το «Λαϊκό Κίνημα του Νεουκέν» (Movimiento Popular Neuquino - MPN), που ελέγχει τη βουλή της περιφέρειας του Νεουκέν, είναι ένα δεξιό κόμμα που για χρόνια αντιστεκόταν στη νομιμοποίηση της Fasinpat. Όμως, ως εκ θαύματος, το MPN έκανε 180 μοίρες στροφή και ο πρόεδρος του Σοσέ Ρούσο δήλωσε τα εξής εκπληκτικά: «Αυτό είναι θαυμαστό... Μέσω αυτών των προσπαθειών (σ.σ. των εργατών) ζει το πνεύμα της εργασίας... Αυτή η προσπάθεια πρέπει να επιβραβευτεί... Οι εργάτες δούλεψαν για οχτώ χρόνια κάτω από συνθήκες ανασφάλειας και πρέπει να τους στηρίξουμε για να δημιουργήσουν ένα μέλλον».

Με αποζημίωση των πιστωτών

Η απαλλοτριώση έγινε με τη σύμφωνη γνώμη όλων αυτών που τους χρωστούσε η Ζανόν, δηλαδή της Παγκόσμιας Τράπεζας, μιας ιταλικής

εταιρίας που προμήθευε τις μηχανές (της SACMI) και μιας υπηρεσίας της επαρχίας του Νεουκέν ονόματι IAD-EP (Αυτόνομο Ινστιτούτο Παραγωγικής Ανάπτυξης)! Μα πώς είναι δυνατόν -θα αναρωτηθεί κανείς- οι πολέμιοι της κολεκτιβοποίησης της Ζανόν να γίνουν υπέρμαχοι της;

Το «μυστήριο» λύνεται αν ανατρέξει κανείς στον ίδιο τον νόμο. Το κράτος προχώρησε στην απαλλοτριώση των κινητών και ακίνητων περιουσιακών στοιχείων της εταιρίας, αποζημιώνοντας όμως τους πιστωτές της Ζανόν με 23.4 εκατ. πέσος. Η δε FASINPAT «θα καταβάλει ως αποζημίωση στην πολιτεία της επαρχίας Νεουκέν, σε είδος, το σύνολο των ποσών που δαπανήθηκαν (σ.σ. δηλαδή των 23.4 εκατομμυρίων πέσος), μέσω της πώλησης σε τιμές κόστους των προϊόντων που απαιτεί η Επαρχία για δημόσιους σκοπούς» (άρθρο 7).

Χωρίς ίχνος ντροπής, ο δικηγόρος της FASINPAT υποστήριξε ότι οι εργάτες της Ζανόν δεν χρειάζεται να πληρώσουν τίποτα, καθώς το κράτος θα αγοράσει την παραγωγή της Ζανόν για την κατασκευή σπιτιών, σχολείων κ.λπ. σε τιμές κόστους, που περιλαμβάνει τους μισθούς και την απόσβεση των μηχανημάτων. Το γεγονός, όμως, είναι ότι το κράτος θα καρπωθεί την υπεραξία των εργατών, που ισοδυναμεί με 49.800 πέσος για κάθε εργάτη (αυτό είναι το νούμερο που προκύπτει αν διαιρέσουμε τα 23.4 εκατ. πέσος με το μηνιαίο μισθό των 800 πέσος). Ή, διαφορετικά, το κράτος θα καρπωθεί την υπεραξία των εργατών που ισοδυναμεί με 62 μισθούς, δηλαδή μισθούς μιας πενταετίας!

Οι εργάτες, αφού σηκώσουν το σταυρό του μαρτυρίου για να ξεπληρώσουν τα χρέη του κράτους στους πιστωτές, θα είναι πλέον «ελεύθεροι» με μια εταιρία που θα μοιάζει περισσότερο με... αντικά. Γιατί είναι αμφίβολο αν το κράτος θα δώσει λεφτά για να στηρίξει την παραγωγική βάση της Fasinpat και να ανανεώσει τον τεχνικό εξοπλισμό, όταν γνωρίζει ότι μετά από μερικά χρόνια θα χάσει τον έλεγχο και θα τον πάρουν οι εργάτες! Από την άλλη, ποιος θα καθορίζει τις «τιμές κόστους» και το ύψος των μισθών; Οι τροτσκιστές συνδικαλιστές του σωματείου ή το κράτος που θα είναι ο διαχειριστής της εταιρίας μέχρι να αποπληρωθεί το χρέος;

Τραγικά αδιέξοδα

Κλείνοντας, ας θυμηθούμε τι έλεγε ο γραμματέας του σωματείου Ραούλ Γκοντόι, όταν η Fasinpat ήταν στα σπάργανα: «Κοπερατίβες ή όχι, όλοι εξαρτιόμαστε από την αγορά. Πρέπει να αντιμετωπίσεις τους ανταγωνιστές σου, πρέπει να μειώσεις τους μισθούς, να κόψεις τα κόστη, γίνεσαι σαν ανταγωνιστής των άλλων εργατών. Γι' αυτό ζητάμε εθνικοποίηση, όχι επειδή νομίζουμε ότι το κράτος είναι κάτι καλό. Αυτό είναι το κράτος των εργοδοτών, ένα καπιταλιστικό κράτος, ένας καταπιεστικός μηχανι-

σμός ενάντια στους εργάτες και το λαό, αλλά λέμε ότι θα έπρεπε να εγυγυθεί τις βασικές συνθήκες για την παραγωγή, έτσι που να μπορούμε να δουλεύουμε και να οργανωνόμαστε - ακριβώς για να καταστρέψουμε αυτό το κράτος και να δημιουργήσουμε ένα διαφορετικό».

Ο συγγραφέας της μπροσουράς «Κατάληψη Ζανόν - Συνέντευξη με τους εργάτες», που δημοσιεύτηκε στα ισπανικά το Δεκέμβρη του 2003 στο γερμανικό περιοδικό Wildcat και μεταφράστηκε στα Αγγλικά τον Ιούλη του 2006 (<http://libcom.org/library/zanon-factory-occupation-interview-with-workers> και www.wildcat-www.de/wildcat/68/zanon-english.pdf), ο οποίος κάθε άλλο παρά εχθρικός ήταν προς τους εργάτες και το αυτοδιαχειριζόμενο εργοστάσιό τους, παραδέχτηκε κι αυτός τα αυτονόητα, επικαλούμενος μάλιστα και ένα καπιταλιστικό περιοδικό, τον Economist: «Όμως οι αυτοδιοικούμενες επιχειρήσεις, σαν νησιά στον ωκεανό του καπιταλισμού, είναι αντιφατικά εγχειρήματα, που μπορούν εύκολα να κολλήσουν και να μετατραπούν σε αυτοδιοίκηση της μιζέριας... Το καπιταλιστικό περιοδικό "The Economist" (σ.σ. 7 Νοέμβρη 2002, <http://www.economist.com/node/1431691>) ανησυχεί λίγο για την "διάβρωση των δικαιωμάτων της ιδιοκτησίας", αλλά είναι γενικά αισιόδοξο: "Αυτό το κίνημα δεν απειλεί τις καπιταλιστικές επιχειρήσεις" - επειδή η επαναλειτούργια των εργοστασίων υπό εργατικό έλεγχο δεν βοηθά μόνο τους εργάτες, αλλά και τους εργοδότες, επειδή θα μπορούσε να σώσει μηχανήματα από φθορές και βανδαλισμούς. Οι δημοσιογράφοι του Economist δεν έφτασαν σ' αυτό το συμπέρασμα μόνοι τους, επικαλέστηκαν δύο αντιπροσώπους του MNER, του εθνικού κινήματος των αυτοδιοικούμενων επιχειρήσεων. Το MNER οργανώνει περίπου 8.000 εργάτες που δουλεύουν σε περίπου ογδόντα αυτοδιοικούμενες κοπερατίβες. Οι περισσότερες κατελημμένες εταιρίες προσδοκούσαν να φτιάξουν κοπερατίβες, έτσι ήταν ικανές να αποφύγουν τουλάχιστον την εκποίηση και την υποχρεωτική πώληση. Προϋπόθεση γι' αυτή τη νομιμοποίηση ήταν οι εργάτες να αναλάβουν τα χρέη του προηγούμενου ιδιοκτήτη. Συνεπώς, η πίεση στους εργάτες να εργάζονται παραγωγικά και σύμφωνα με τις ανάγκες των αγορών είναι υψηλή. Μέχρι στιγμής δεν έχει πτωχεύσει εντελώς καμία κολεκτίβα, όμως πολλές απ' αυτές πληρώνουν πολύ χαμηλούς μισθούς και εξαναγκάζονται να κάνουν περικοπές στα ασφαλιστικά δικαιώματα και τις συνθήκες εργασίας ή ακόμα και να διώχνουν εργάτες. Σε ορισμένες κοπερατίβες ο μισθός μόλις που φτάνει για να βγάλεις τα προς το ζην. Οι καταληψίες είναι ικανοί να αναστείλουν την καπιταλιστική διοίκηση μέσα στην εταιρία, αλλά δεν μπορούν να ελέγξουν την αγορά. Στην αγορά είναι υποχρεωμένοι να ανταγωνιστούν άλλες εταιρίες, τις οποίες μπορούν να ανταγωνιστούν μόνο αυξάνοντας την δικιά τους εκμετάλλευση».

Για περισσότερες πληροφορίες δες «Το παράδειγμα της Ζανόν - Δουλεύοντας χωρίς αφεντικά: Πόσο εφικτό στον καπιταλισμό; Σειρά τριών άρθρων στην «Κόντρα» Αρ. Φύλλων 619, 620 & 621 (Νοεμβρ.2010).

Όταν η αυτοδιαχείριση γίνεται πολυεθνική

Η ισπανική Μοντραγκόν

Η ισπανική Μοντραγκόν αποτελεί ένα ακόμη παράδειγμα «αυτοδιαχειριζόμενης» επιχείρησης. Μόνο που τα μεγέθη πλέον είναι πολλαπλάσια σε σχέση με άλλες επιχειρήσεις αυτής της κατηγορίας, σε βαθμό που ν' αναρωπιέσαι: Μήπως οι εργαζόμενοι στη Μοντραγκόν πέτυχαν την κοινωνική τους απελευθέρωση και τον σοσιαλισμό σε μία χώρα – όπως η Ισπανία – της οποίας ο λαός στενάζει από την οικονομική κρίση και τις περικοπές ή μήπως κάτι διαφορετικό συμβαίνει; Γιατί μία επιχείρηση με 85.000 εργαζόμενους παραείναι μεγάλη για να την ανεχτεί ο καπιταλισμός σαν σοσιαλιστική νησίδα στο εσωτερικό του.

Ας δούμε λίγο την ιστορία της.

Η γέννηση της Μοντραγκόν

Διαβάζουμε σε άρθρο κάποιου George Benello, που γράφτηκε αρκετά παλιά (το 1973) (<http://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/mondragon.pdf>), με τίτλο «Η πρόκληση του Μοντραγκόν»:

«Η χώρα των Βάσκων βιώνει τα τελευταία χρόνια την ανάπτυξη ενός συστήματος συνεταιρισμών το οποίο είναι μοναδικό σε μέγεθος, δυναμικότητα, αλλά και τον αντίκτυπο που έχει στη συνολική οικονομία της περιοχής. Το σύστημα αυτό ονομάζεται Μοντραγκόν και πήρε το όνομά του από την πόλη που εφαρμόστηκε πρώτα, η οποία βρίσκεται κοντά στο Μπιλμπάο. Σήμερα, τριάντα χρόνια μετά, καλύπτει όλη τη χώρα των Βάσκων, ενώ έχει κερδίσει τη διεθνή φήμη και πλέον λειτουργεί ως πρότυπο για την ανάπτυξη παρόμοιων συστημάτων στην Αγγλία, την Ουαλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Μολονότι οι σχέσεις του με την αναρχική παράδοση της Ισπανίας δεν είναι ξεκαθαρισμένη, το Μοντραγκόν αποτελεί ένα παράδειγμα ελευθεριακής οργάνωσης το οποίο, όπως και τα προηγούμενα κατά την εποχή του ισπανικού εμφυλίου, είναι επιτυχημένο σε πρωτοφανή κλίμακα.

Το δίκτυο του Μοντραγκόν ιδρύθηκε από έναν καθολικό ιερέα, τον Δον Χοσέ Μαρία Αριζμέντι, που παραλίγο να σταλεί από τον Φράνκο στο εκτελεστικό απόσπασμα για τη συμμετοχή του στον Ισπανικό εμφύλιο με την παράταξη των Δημοκρατικών. Ο Χοσέ Μαρία Αριζμέντι, με την οικονομική συμβολή μερικών κατοίκων του Μοντραγκόν, ίδρυσε το 1943 μια πρωτοβάθμια σχολή τεχνικής εκπαίδευσης. Το 1956, οι πρώτοι πέντε πτυχιούχοι της σχολής ίδρυσαν ένα μικρό, αυτοδιαχειριζόμενο εργοστάσιο, που ονομαζόταν ULGOR, αριθμούσε συνολικά 24 άτομα και παρήγαγε φασόν μια μικρή κουζίνα πετρελαίου».

Αν δεν κάνουμε λάθος, τα χρόνια που το πείραμα του Μοντραγκόν αναπτυσσόταν, στην Ισπανία μεσουρανούσε η φασιστική δικτατορία υπό τον πρώην συνεργάτη του Χίτλερ στρατηγό Φράνκο. Αυτό δεν εμπόδιζε τη νεοσύστατη «κολεκτί-

βα» να φτιάξει ακόμα και τράπεζα: «Τρία χρόνια μετά την ίδρυση της ULGOR (σ.σ. το 1959), ο Ντόν Αριζμέντι πρότεινε την ίδρυση ενός πιστωτικού οργανισμού που θα αντέβαλε στη χρηματοδότηση και την τεχνική υποστήριξη των νέων συνεταιριστικών επιχειρήσεων. Ετσι, ιδρύθηκε η Λαϊκή Εργατική Τράπεζα (Caza Laboral Popular-CLP), που περιλάμβανε ένα πιστωτικό ίδρυμα και μια υπηρεσία παροχής τεχνικών συμβουλών» (ο.π.).

Δύο τινά συμβαίνουν. Ή οι κάτοικοι του Μοντραγκόν έπιασαν στον ύπνο τον στρατηγό Φράνκο, ο οποίος δεν πήρε χαμπάρι ότι στη χώρα των Βάσκων οικοδομείται ο... σοσιαλισμός, ή αυτό που έκαναν στο Μοντραγκόν ήταν απολύτως μέσα στα οικονομικά πλαίσια ακόμα και μίας φασιστικής δικτατορίας όπως αυτή του Φράνκο. Το ενδεχόμενο ο στρατηγός Φράνκο να έγινε υπέρμαχος του... σοσιαλισμού απορρίπτεται, για να γλιτώσουμε τις φλέβες μας από βέβαιο κόψιμο!

Ένας «αυτοδιαχειριζόμενος» κολοσσός

Όπως και να 'χει το πράγμα, οι συνεταιρισμοί του Μοντραγκόν συνεχίσαν να αναπτύσσονται όλα αυτά τα χρόνια. Σαραντα χρόνια από τότε που γράφτηκε το άρθρο του Benello, η επιχείρηση διαθέτει ένα διεθνές δίκτυο από 258 επιχειρήσεις, στις οποίες το 2011 εργαζόνταν 83.569 εργαζόμενοι! Το δίκτυο έχει εξαπλωθεί στις πέντε ηπείρους με 94 εργοστάσια παραγωγής, από το Μεξικό και το Μαρόκο μέχρι την Κίνα και την Ταϊλάνδη, ακόμη και μέχρι την Αυστραλία! Όπως γράφει το εταιρικό προφίλ (company profile) της εταιρίας, που εύκολα μπορεί να το βρει κανείς από την ιστοσελίδα της (<http://www.mondragon-corporation.com/language/en-US/ENG/Economic-Data/Corporate->

[Profile.aspx](http://www.mondragon.com/language/en-US/ENG/Profile.aspx)), η Μοντραγκόν, που παράγει σχεδόν τα πάντα (από οικιακές συσκευές, όπως ψυγεία, πλυτήρια πιάτων κτλ, μέχρι βιομηχανικό εξοπλισμό, όπως αντλίες και μετασχηματιστές), με τζίρο 14.8 δισ. ευρώ το 2011, είναι η μεγαλύτερη εταιρία στη χώρα των Βάσκων και η δέκατη μεγαλύτερη στην Ισπανία! Διαθέτει μάλιστα και δικό της ιδιωτικό πανεπιστήμιο με 4.000 φοιτητές. Πανεπιστήμιο με διδάκτρα που κυμαίνονται από 4.500 μέχρι 8.000 ευρώ το χρόνο για πτυχία Μπάτσελορ και από 5.000 μέχρι 8.000 ευρώ το χρόνο για Μάστερ (<http://www.mondragon.edu/en/studies/precios>). Μιλάμε δηλαδή για έναν κολοσσό κι όχι για κάποιο... φιλικό-τζιδικό.

Με «διεθνή αναγνώριση»

Η Μοντραγκόν είναι μια εταιρία «διεθνώς αναγνωρισμένη». Τον περασμένο μήνα κέρδισε μάλιστα το πρώτο βραβείο στον τομέα «τόλμη στην επιχειρηματικότητα», από τους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς παρακαλώ (<http://www.tulankide.com/en/mondragon-corporation-winner-at-the-boldness-in-business-awards-organised-by-the-financial-times>)! Σωστά διαβάσατε. Πέρα από τον στρατηγό Φράνκο, που άφησε το εγχείρημα να αναπτυχθεί, οι Φαϊνάνσιαλ Τάιμς το επιβράβευσαν κιόλας! Όπως σημειώνεται στο σχετικό δημοσίευμα, «για να έχετε καλύτερη ιδέα για τη σημαντικότητα αυτών των βραβείων, αξίζει να υπογραμμιστεί ότι οι τρεις προηγούμενοι νικητές σε αυτή την κατηγορία ήταν η Φιάτ το 2009, η Apple το 2010 και η Αμαζόν το 2011!»

Τι να μας πείτε τώρα εσείς για επαναστάσεις και ανατροπές, όταν η απελευθέρωση της εργατικής τάξης μπορεί να έρθει μέσα από το ίδιο το κοινωνικό σύστημα που την καταπιέζει; Παραφράζοντας αυτά που έλεγαν οι Αμερικάνοι για τους

τραπεζικούς κολοσσούς τους «πολύ μεγάλη για να καταρρεύσει», θα λέγαμε ότι αν η Μοντραγκόν ήταν όπως την παρουσιάζουν οι θιασώτες της, θα ήταν «πολύ μεγάλη για να επιζήσει». Το γεγονός ότι επέζησε και επεκτείνεται θα πρέπει να μας βάλει σε υποψίες ότι κάτι άλλο συμβαίνει κι όχι να χάρτουμε αμάσητα όλα όσα μας πλασάρουν τα διάφορα παπαγαλάκια.

Μια μοντέρνα εταιρία...

Πάντως, η ίδια η εταιρία σπεύδει να ξεκαθαρίσει τη θέση της ως προς το αν θεωρεί ότι αποτελεί εναλλακτικό τρόπο παραγωγής στον καπιταλιστικό. Και το κάνει αυτό στο διαδικτυακό της τόπο (<http://www.mondragon-corporation.com/language/en-US/ENG/Frequently-asked-questions/Co-operativism.aspx>), απαντώντας στην ερώτηση: «Θεωρείτε τον συνεργατισμό ως ένα εναλλακτικό σύστημα στην καπιταλιστική παραγωγή». Αναφέρει τα εξής... θαυμαστά:

«Δεν έχουμε αξιώσεις σ' αυτό τον τομέα. Απλά πιστεύουμε ότι έχουμε αναπτύξει έναν τρόπο να φτιάχνουμε εταιρίες περισσότερο ανθρώπινες και συμμετοχικές. Είναι μία προσέγγιση που, επίσης, ταιριάζει καλύτερα στα πιο προηγμένα μοντέλα διεύθυνσης που τείνουν να δίνουν περισσότερη αξία στους ίδιους τους εργαζόμενους που αποτελούν τη βασική περιουσία και πηγή ανταγωνιστικότητας στις μοντέρνες εταιρίες».

Το πόσο ανθρώπινη και συμμετοχική είναι η Μοντραγκόν φαίνεται από τη δράση της στο εξωτερικό.

... που ξεζουμίζει τους ξένους εργάτες

Όπως αναφέραμε παραπάνω, η Μοντραγκόν διαθέτει ένα εκτενές δίκτυο εργοστασίων και θυγατρικών ανά τον κόσμο. Μία από αυτές είναι η Fagor, ένας όμιλος από 16 τουλάχιστον εργοστάσια σε έξι χώρες, που δραστηριοποιείται στον τομέα των οικιακών συσκευών. Ένα απ' αυτά τα εργοστάσια, το FagorMastercook, βρίσκεται στο Βρότσλαβ της Πολωνίας. Σύμφωνα με την πολωνική συνδικαλιστική οργάνωση Zwi_zek Syndykalist_w Polski – ZSP, «οι εργαζόμενοι παραγωγής στη FagorMastercook παίρνουν περίπου 1.200 ζλότι (400 ευρώ) το μήνα. Ο ελάχιστος μισθός στην Πολωνία είναι σήμερα 1.126 ζλότι το μήνα αλλά θα αυξηθεί στα 1.276 τον επόμενο χρόνο. Επομένως, οι εργαζόμενοι σε αυτό το υψηλό κερδοφόρο εργοστάσιο δεν βγάζουν σχεδόν τίποτα. Γι' αυτό ένα από τα σλόγκαν των εργα-

τών της FagorMastercook είναι: Στρατόπεδο συγκέντρωσης όχι χώρος εργασίας» (http://zsp.net.pl/fagormastercook_workcamp_21/7/2008).

Τον Ιούλιο του 2008, οι εργάτες στο εργοστάσιο του Βρότσλαβ κατέβηκαν σε απεργία ζητώντας αυξήσεις στους μισθούς. Η εταιρία έφερε 200 ένοπλους φρουρούς για να προστατεύσουν το εργοστάσιο, ενώ απέλυσε συνδικαλιστικά στελέχη! Δεν ξέρουμε ποια ήταν η κατάληξη εκείνης της απεργίας. Αυτό όμως που μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα είναι ότι η Μοντραγκόν ξεζουμίζει τους ξένους εργάτες που δουλεύουν για ένα κομμάτι ψωμί στις θυγατρικές της και φυσικά δεν είναι μέλη της. Αν αυτός είναι ο «σεβασμός των εργατικών δικαιωμάτων» από την εταιρία στην Πολωνία, πιστεύετε ότι θα είναι καλύτερη η κατάσταση στο Μαρόκο, το Βιετνάμ, την Ταϊλάνδη, την Κίνα;

Με κρατικό παραδάκι

Ξέρετε ποιο είναι πιο εξοργιστικό; Ότι η FagorMastercook μασάει αβέρτα κρατικό και κοινοτικό παραδάκι. Μας ενημερώνει το προαναφερθέν δημοσίευμα της πολωνικής συνδικαλιστικής οργάνωσης ZSP: «Στο τέλος του 2006, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) αποφάσισε να δώσει 17.5 εκ. ευρώ στην FagorMastercook. Αυτά τα λεφτά δόθηκαν ως αποτέλεσμα ενός προγράμματος εκσυγχρονισμού... Η εταιρία μετέφερε την παραγωγή από την Ισπανία όταν ξεκίνησε την παραγωγή νέων κουζινών γκαζιού στην Πολωνία πριν από πέντε χρόνια. Η παραγωγή ψυγείων μεταφέρθηκε επίσης στην Πολωνία. Πάνω από το 80% της παραγωγής προορίζεται για εξαγωγή. Τον περασμένο χρόνο αύξησαν τον τζίρο κατά 29%».

Σα να μην έφτανε αυτό, η εταιρία λειτουργεί σε μια Ειδική Οικονομική Ζώνη και έλαβε επιχορηγήσεις και από το πολωνικό κράτος! Πήρε απευθείας επιχορήγηση 3.5 εκ. ζλότι για να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας και εξασφάλισε ειδικό καθεστώς εξαιρέσεων από τη φορολογία! Κατόρθωσε επίσης να σεπώσει 52 εκ. ζλότι από το πολωνικό κράτος (εκτός από τα λεφτά που πήρε από την EBRD), δηλαδή γύρω στα 13 εκατ. ευρώ με βάση τις τωρινές τιμές συναλλάγματος. Πράγμα που σημαίνει ότι η EBRD και το πολωνικό κράτος επένδυσαν περισσότερα στις εγκαταστάσεις της FagorMastercook στο Βρότσλαβ παρά η Fagor! Ξεζουμίζοντας τους ξένους εργάτες μέσω των θυγατρικών της στο εξωτερικό, η Μοντραγκόν έχει τη δυνατότητα να δώσει κάποια καλύτερα μεροκάματα στους εργαζόμενους της στο εσωτερικό. Ακριβώς όπως κάνει κάθε πολυεθνική που σέβεται τον εαυτό της.

Οι συμβασιούχοι

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της εταιρίας (<http://www.mondragon-corporation.com/language/en->

Το «ανυπότακτο χωριό» της Μαριναλέδα

Ότι λάμπει δεν είναι χρυσός. Αυτό ισχύει για το «ανυπότακτο χωριό» της Μαριναλέδα στην Ανδαλουσία της Ισπανίας, του οποίου ο δήμαρχος Χουάν Μανουέλ Σάντσες Γκορντίγο εκλέγεται εδώ και 31 χρόνια. Ο ίδιος ο δήμαρχος αυτοπροσδιορίζεται ως κομμουνιστής και καλεί τους εργαζόμενους να αντιγράψουν το παράδειγμά του να απαλλοτριώσει τα 2.000 εκτάρια γης (20 χιλιάδες στρέμματα) από τον τοπικό δούκα.

Οι θιασώτες αυτού του αυτοδιαχειριστικού εγχειρήματος προβάλλουν το γεγονός ότι στο χωριό των 2.645 κατοίκων δεν υπάρχει παπάς και χωροφύλακας, ούτε ανεργία, οι αποφάσεις λαμβάνονται συλλογικά και κάθε εργαζόμενος ανεξάρτητα από το πόσο που κατέχει παίρνει 47 ευρώ για εξήμισι ώρες εργασία την ημέρα, ενώ πληρώνει μόλις 15 ευρώ το μήνα για το νοίκι του! Εκ πρώτης όψεως τα νούμερα ακούγονται αρκετά ελκυστικά. Το συμβολικό νοίκι των 15 ευρώ

το μήνα φαντάζει ονειρικό, θα πρέπει όμως να έχετε υπόψη σας ότι σε ένα μικρό ισπανικό χωριό 2.000-3.000 κατοίκων, που δεν βρίσκεται κοντά σε κάποιο αστικό κέντρο, ένα μέσο ενοίκιο εκτιμάται πως αγγίζει τα 100 με 150 ευρώ (<http://eagainst.com/articles/marinalenda/>). Δηλαδή οι κάτοικοι γλιτώνουν ένα κατοστάρικο το μήνα. Το σπίτι όμως δεν τους το προσφέρει κανείς. Το μειωμένο νοίκι ισχύει με την προϋπόθεση ότι οι ιδιοκτήτες (που δε μπορούν να πουλήσουν το σπίτι, παρά μόνο να το μεταβιβάσουν στα παιδιά τους) θα έχουν συμμετάσχει στην κατασκευή του που διαρκεί δύο με τρία χρόνια! Ολο το χρονικό διάστημα που θα χτίζουν το σπίτι τους οι ιδιοκτήτες πληρώνονται μόλις 800 ευρώ το μή-

να (<http://www.presseurop.eu/en/content/article/2601741-workers-cooperative-defies-crisis!>)

Όσο για τα μεροκάματα, αν σκεφτεί κανείς ότι η εργασία είναι σε εξαήμερη βάση, η εβδομαδιαία εργασία προκύ-

πτει 39 ώρες, δηλαδή μόλις μία ώρα λιγότερο από αυτό που ισχύει γενικά τον τελευταίο αιώνα στην Ευρώπη (40ωρο). Τα 47 ευρώ την ημέρα (γύρω στα 1200 ευρώ μηνιαία) ίσως να είναι αρκετά για μια στοιχειώδη επιβίωση

στο χωριό, πόσο όμως μπορούν να θεωρηθούν επαρκή για την κάλυψη των ολοένα και αυξανόμενων υλικών και εκπαιδευτικών αναγκών των εργαζόμενων; Κι αν τα χρήματα αυτά επαρκούν για έναν εργένη, πώς θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί στα σοβαρά ότι επαρκούν για ανθρώπους που έχουν να συντηρήσουν προστατευόμενα μέλη (παιδιά, ηλικιωμένους, ανάπηρους κτλ);

Σημειώνουμε ότι σε κανένα από τα διθυραμβικά άρθρα ή τις συνεντεύξεις που υπάρχουν σε πληθώρα στο διαδίκτυο κανείς δε θέτει καν το ερώτημα ποιος πληρώνει τις ασφαλιστικές εισφορές (που στην Ισπανία φτάνουν το 38% του μισθού, <http://www.strongabogados.com/employees.php>). Κάποιοι

θα πουν ίσως, τι να την κάνουν την ασφάλιση οι κάτοικοι της Μαριναλέδα, αφού στο χωριό υπάρχουν κέντρα υγείας, παιδικό σταθμό, κέντρα ηλικιωμένων και υπηρεσίες εξυπηρέτησής τους στο σπίτι, όπως μας πληροφορεί και ο ανταποκριτής του αμερικάνικου εναλλακτικού κέντρου πληροφόρησης Counterpunch (<http://www.counterpunch.org/2010/05/02/a-town-called-marinaleda/>). Τα κέντρα υγείας όμως δεν μπορούν να υποκαταστήσουν τα νοσοκομεία, όπως οι παιδικό σταθμοί δεν μπορούν να υποκαταστήσουν τα πανεπιστήμια.

Αν εξετάσει κανείς το εγχείρημα της Μαριναλέδα υπό το πρίσμα των ελάχιστων απαιτήσεων για την επιβίωση, ίσως να του φανεί ελκυστικό. Αν το υποβάλλει σε παραπέρα εξέταση, βάσει των αναγκών για ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητας και της υλικής ζωής των ανθρώπων, θα διαπιστώσει ότι είναι τουλάχιστον ανεπαρκές.

US/ENG/Economic-Data/Most-relevant-data.aspx), το 82% των εργαζόμενων στο βιομηχανικό τομέα της εταιρίας ήταν μέλη της το 2011. Οι υπόλοιποι ήταν μισθωμένοι εργάτες, όπως όλοι οι μισθωμένοι εργάτες ανά τον πλανήτη. Σκόπιμα η εταιρία αναφέρει μόνο το βιομηχανικό τομέα και όχι το συνολικό, αφού υπάρχει και ο κατασκευαστικός και ο τραπεζικός τομέας. Εκεί κανείς δε γνωρίζει πόσους εργάτες μισθώνει η εταιρία. Μας πληροφορεί το «Παγκόσμιο Κέντρο για την Δικαιοσύνη» (<http://www.globaljusticecenter.org/2011/11/15/cooperativization-on/>):

«Όταν η ζήτηση αυξάνεται, οι συνεργατικές συχνά προσλαμβάνουν εργατικές δυνάμεις που δεν είναι μέλη τους. Η MCC (σ.σ. Mondragon Cooperative Corporation) πρόσφατα έπεισε τους ντόπιους νομοθέτες να αυξήσουν το όριο των συμβασιούχων στο 30%. Και αν εφαρμοστεί, η MCC ίσως να επιτρέψει να αυξηθεί στο 40%. Παράνομοι, "περιστασιακοί" ή προσωρινοί - κυρίως γυναίκες - δεν προσμετρούνται στο 30% των συμβασιούχων... Το συνολικό ποσοστό είναι άγνωστο καθώς η MCC δεν δίνει πλέον στοιχεία των μελών της».

Πολλοί από τους εργάτες που δεν καταγράφονται στο εργατικό δυναμικό της «κοπερατίβας» είναι γυναίκες. Πόσα παίρνουν αυτές οι εργάτριες και οι εργάτες; Έχουν ασφάλιση; Όσο κι αν φάσαμε, στοιχεία δεν βρήκαμε, όμως δεν έχουμε την ατυχή τύχη που η Μοντραγκόν θα τους πλήρωνε παραπάνω από όσο πληρώνει η «πιάτσα». Γιατί να το κάνει, άλλωστε, αφού δεν ανήκουν στα μέλη της; Εδώ στην Πολωνία έδινε χαμηλούς μισθούς, στους υπόλοιπους θα κλώσσει; Και σ' αυτό τον τομέα η Μοντραγκόν λειτουργεί όπως μια τυπική καπιταλιστική πολυεθνική.

Αντιμετωπίζει την εργατική δύναμη σαν λάστιχο.

Αυτοδιαχειριζόμενες ... απολύσεις

Το εγχείρημα των υποστηρικτών των αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρήσεων είναι ότι διατηρούν σε κάθε περίπτωση τις θέσεις εργασίας. Αυτό όμως δεν ισχύει για την Μοντραγκόν. Σύμφωνα με τα στοιχεία των ετήσιων εκθέσεων που δημοσιεύει η εταιρία (<http://www.mondragon-corporation.com/language/en-US/ENG/Economic-Data/Yearly-Report.aspx>), το εργατικό της δυναμικό μειώθηκε από τότε που ξέσπασε η κρίση (2008) από τα 92.773 άτομα στα 83.569 άτομα το 2011. Δηλαδή, η εταιρία απέλυσε περίπου το 10% του προσωπικού της. Το τι γίνεται με τους μισθούς δεν είναι ξεκάθαρο. Από τα επίσημα στοιχεία της εταιρίας δε βγαίνει άκρη για το εκάστοτε επίπεδο των μισθών. Σύμφωνα όμως με ένα αμερικάνικο μη κυβερνητικό ινστιτούτο, που υποστηρίζει κριτικά τις κοπερατίβες, το Παγκόσμιο Κέντρο για την Δικαιοσύνη, «στην κρίση του 1980-83, η χώρα των Βάσκων έχασε το 20% των θέσεων εργασίας της. Οι γειτονικές φέρμες απέλυσαν μαζικά ή έκλεισαν. Πολλές κοπερατίβες είχαν μειώσεις μισθών μέχρι και 11% και πέντε έκλεισαν» (<http://www.globaljusticecenter.org/2011/11/15/cooperativization-on/>).

Αυτά θα μας πείτε ότι συνέβαιναν πριν από 30 χρόνια. Σε ένα άλλο όμως δημοσίευμα, που επίσης εκθειάζει τη Μοντραγκόν σαν μια «πραγματικά αλληλέγγυα οικονομία», διαβάζουμε τι έκανε προκειμένου να αντιμετωπίσει την κρίση που χτύπησε σκληρά τη Fagor (θυγατρική της Μοντραγκόν που ανα-

φέραμε παραπάνω) προκαλώντας πτώση κατά 50% στις πωλήσεις: «Η απάντησή τους ήταν να μειώσουν τους εργάτες κατά 10% - αυτό σημαίνει απολύσεις 300 προσωρινών εργατών και μεταφορά 250 εργατών-μελών σε άλλες κοπερατίβες στη Μοντραγκόν (οι εργάτες μέλη συχνά μεταφέρονται από μία κοπερατίβα που δεν πάει καλά σε μία άλλη που πάει καλύτερα). Σήμανε επίσης μειώσεις κατά 8% στη Fagor και ελάττωση του αριθμού των μοντέλων που παράγονταν» (<http://www.sustainabilitysolutions.ca/blog/2012/04/what-happening-mondragon-spains-economic-crisis/395,30/04/12>).

Στο ίδιο δημοσίευμα διαβάζουμε ότι η εταιρία έκανε «τράπεζα ωρών», ώστε οι εργάτες να δουλεύουν λιγότερο όταν δεν υπάρχει δουλειά, και περισσότερο στο μέλλον. Αν το σύνολο της μείωσης είναι μικρότερο από έναν πλήρη μισθό, η Μοντραγκόν αποζημιώνει τους εργάτες με το 80% της διαφοράς.

Αυτό το σύστημα δεν είναι πρωτοτυπία της Μοντραγκόν. Αποτελεί μια εξέλιξη της περιβόητης «διευθέτησης του χρόνου εργασίας», που έχει αποθεωθεί και στη χώρα μας με τους εφαρμοστικούς νόμους των Μνημονίων. Καθιερώθηκε στην ίδια την μητρόπολη του ευρωπαϊκού καπιταλισμού, τη Γερμανία, την περασμένη δεκαετία, με τους λεγόμενους «λογαριασμούς εργατικού χρόνου». Είναι ένας τρόπος για να γλιτώσουν οι καπιταλιστές από την πληρωμή υπερωριών και να μην πληρώνουν δεκάρα τοσάκι τους εργάτες τους (ή τουλάχιστον να μειώνουν τους μισθούς τους) σε περιόδους ανάπαυλας.

“Δεν είναι λιγότερο επικίνδυνη για το προλεταριάτο η ψευτοεπαναστατική αρχή, πολύ διαδεδομένη ανάμεσα στους εργάτες όλων των χωρών, σύμφωνα με την οποία θα ήταν δυνατό στην εργατική τάξη να έχει ικανοποιητικά αποτελέσματα μέσω του ελέγχου της παραγωγής, πριν ακόμα συντριβεί η εξουσία του κεφαλαίου”

1ο συνέδριο της Διεθνούς των Κόκκινων Συνδικάτων (3-19

Η άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία το 1981 έφερε νέο άνεμο στην εξουσία του κεφαλαίου στην Ελλάδα. Η αυταρχική εξουσία που επικρατούσε για πολλά χρόνια αντικαταστάθηκε από τη σοσιαλδημοκρατική διακυβέρνηση καρά τα πρότυπα των αντίστοιχων της Ευρώπης εκείνης της περιόδου.

Αντεργατική «κοινωνικοποίηση»

Κεντρικό σύνθημα της νέας κυβέρνησης αποτέλεσαν οι λεγόμενες «κοινωνικοποιήσεις» που θεσμοθετήθηκαν το 1982 με το νόμο 1365 για την «Κοινωνικοποίηση των επιχειρήσεων δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφελείας». Στο άρθρο 1 αυτού του νόμου θεσμοθετείται η «συμμετοχή στην διοίκηση και στη χάραξη της στρατηγικής, στον προγραμματισμό και στον έλεγχο, εκπροσώπων: α. του Κράτους β. της Τοπικής Αυτοδιοίκησης γ. των εργαζομένων στην επιχείρηση ή στον κλάδο ή στον τομέα ή στην περιφέρεια ή στο σύνολο της χώρας δ. των κοινωνικών φορέων και οργανώσεων που εξυπηρετούνται ή επηρεάζονται άμεσα από τις επιχειρήσεις αυτές, ε. νομικών ή φυσικών προσώπων που κατέχουν μετοχές της επιχείρησης».

Ανεξάρτητα αν το άρθρο 4 του νόμου αυτού αναίρουσε ουσιαστικά το δικαίωμα στην απεργία, αφού απαιτούσε η απόφαση για την κήρυξη της να λαμβάνεται «ύστερα από μυστική ψηφοφορία με την παρουσία δικαστικού αντιπροσώπου και την επίδειξη της αστυνομικής ταυτότητας και του εκλογικού βιβλιαρίου» (!) και μάλιστα από την απόλυτη πλειοψηφία των εγγεγραμμένων μελών (!!), οι «κοινωνικοποιήσεις» αποτέλεσαν προπαγανδιστικό χαρτί της σοσιαλδημοκρατικής κυβέρνησης για κάμποσα χρόνια.

Κρατικοποίηση των «προβληματικών»

Από το 1983 στο χορό της «κοινωνικοποίησης» άρχισαν να μπαίνουν μια σειρά ιδιωτικές καπιταλιστικές επιχειρήσεις που ήταν καταχρεωμένες στις τράπεζες και τα ασφαλιστικά ταμεία με ποσά πολλαπλάσια του μετοχικού τους κεφαλαίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η ΛΑΡΚΟ του Μποδοσάκη, που χρωστούσε στις τράπεζες και τα ασφαλιστικά ταμεία ποσό οχταπλάσιο του μετοχικού της κεφαλαίου (8 δισ. δραχμές στις τράπεζες και 500 εκατ. στα ασφαλιστικά ταμεία, ενώ το μετοχικό της κεφάλαιο ήταν μόλις 1.16 δισ. δραχμές). Στον ίδιο δρόμο βάδιζαν μια σειρά μεγάλες επιχειρήσεις, όπως η ΠΥΡΚΑΛ, η Πειραιϊκή Πατραϊκή, η ΣΟΦΤΕΞ, η ΦΙΞ, τα Ναυπηγεία Σκαρμαγκά κ.ά. με χιλιάδες εργαζόμενους. Οι επιχειρήσεις αυτές ονομάστηκαν «προβληματικές», γιατί είτε δεν επέφεραν τα αναμενόμενα κέρδη στους ιδιοκτήτες τους είτε κατέρρεαν λόγω της βαθιάς οικονομικής κρίσης που διερχόταν η χώρα εκείνη την περίοδο. Προκειμένου να απαλλαγούν οι καπιταλιστές από τα χρέη τους με το φόρτωμά τους στις πλάτες του λαού, αλλά και για την καλλιέργεια της αυταπάτης ότι οι επιχειρήσεις αυτές γίνονται πλέον ιδιο-

Η ελληνική εμπειρία: «Προβληματικές» Από την «κοινωνικοποίηση» στις απολύσεις

κτησία «όλου του λαού», το ΠΑΣΟΚ αποφάσισε να τις κρατικοποιήσει. Πλήρωσε μάλιστα αποζημιώσεις στους ιδιοκτήτες τους κι έριξε τα χρέη στις πλάτες του κρατικού προϋπολογισμού κι από 'κει στις πλάτες του εργαζόμενου λαού μέσω της φορολογίας και της λιτότητας που επιβλήθηκε μετά το 1985.

Μ' αυτό τον τρόπο η ελληνική σοσιαλδημοκρατία αφενός ενσωμάτωσε τον ριζοσπαστισμό της εργατικής τάξης μετά την πτώση της χούντας και αφετέρου της καλλιέργησε την αυταπάτη ότι υπάρχει ειρηνικός δρόμος προς τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Η αλήθεια όμως είναι ότι οι «προβληματικές» μόνο σοσιαλιστικές επιχειρήσεις δεν έγιναν. Από την ιδιοκτησία ενός μεμονωμένου καπιταλιστή πέρασαν στον έλεγχο του «συλλογικού καπιταλιστή» που είναι το αστικό κράτος.

«Εργατικός έλεγχος» ίσον συνυπευθυνότητα

Χέρι-χέρι με την «κοινωνικοποίηση» των προβληματικών πήγαινε και ο «εργατικός έλεγχος», που δεν ήταν παρά η συμμετοχή «εκπροσώπων» των εργατών στη διοίκηση της επιχείρησης. Οι εργατοπατέρες πήραν στα σοβαρά το νέο ρόλο τους. Αποδέχτηκαν μάλιστα «να ρίξουν νερό στο κρασί τους» για να δουλέψουν για το νέο τους αφεντικό, όπως ο Γ. Κοντάκης, πρόεδρος του σωματείου Σκαρμαγκά, ο οποίος δήλωνε τα εξής αποκαλυπτικά σε συνέντευξή του στον «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» στις 3/4/1986: «Εμείς θεωρούμε ότι σ' αυτή την κρίση μπορούμε να προσφέρουμε. Να προσφέρουμε όχι με το να ξεχάσουμε όσα αιτήματα μας είχαν ενώσει τόσα χρόνια, που τα διεκδικούσαμε από τον προηγούμενο εργοδότη, αλλά απλά (επειδή ξέρουμε ότι το κόστος εξαγοράς από το κράτος είναι πολύ μεγάλο) ετεροχρονίσουμε λιγάκι, μακρύνουμε λίγο αυτή μας τη διεκδίκηση, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι την ξεχάσαμε... Η εταιρία μας πτέαξε το γάντι, λέγοντάς μας να συμμετέχουμε και εμείς και να κάνουμε τις προτάσεις μας, και, από δω και πέρα, νομίζω πως είναι και λίγο ευθύνη δική μας. Εμείς έχουμε αποδεχτεί αυτή τη συμμετοχή και θα βοηθήσουμε... Επομένως γνωρίζουμε πολύ καλά ότι χρηματοδότης είναι ο Έλληνας φορολογούμενος. Σ' αυτόν μπορούμε να' μαςτε ανεκτικοί. Δεν θα είμαι ανεκτικός, σαν συνδικαλιστής σ' έναν ιδιώτη».

Συνυπεύθυνος στο χαντάκωμα του εργατικού κινήματος ήταν και ο Περισσός. Διαβάστε πώς ζητούσε από την κυβέρνηση να εξυγιάνει την ΣΟΦΤΕΞ: «Η κυβέρνηση έχει υποχρέωση να προχωρήσει στην εξυγι-

ανση και της ΣΟΦΤΕΞ. Τότε να είναι σίγουρη πως "οι εργαζόμενοι στο χαρτί θα βοηθήσουν με όλες τους τις δυνάμεις στην υλοποίηση του ενιαίου φορέα στη χαρτοβιομηχανία, που αποτελεί το πρώτο θετικό βήμα για το πέρασμα των μέσων παραγωγής στα χέρια τους" όπως τονίζεται στο ψήφισμα της σύσκεψής τους που έχει σταλεί στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας» («Ριζοσπάστης» 30/11/1983).

Λίγους μήνες αργότερα, ο Περισσός εκδίδιδε ολοκληρωμένη άποψη με μια ανακοίνωση του ΠΓ την 1.7.1984, που δημοσιεύτηκε στο «Ριζοσπάστη» στις 3.7.1984. Τα βασικά αιτήματα που διατύπωναν ήταν τα παρακάτω: 1. Να μην ξαναγυρίσουν οι καπιταλιστές στις προβληματικές, 2. «Να κατοχυρωθεί τυπικά και ουσιαστικά ο εθνικοποιημένος χαρακτήρας τους». 3. «Πραγματική συμμετοχή των εργαζομένων στη λήψη των αποφάσεων» και 4. «Δημοκρατικός διαχειριστικός έλεγχος (με τη συμμετοχή των εκπροσώπων των εργαζομένων)». Αυτοί ήταν οι άμεσο στόχοι κατά τον Περισσό. Αντί να παλέψει για την διατήρηση των θέσεων εργασίας, χωρίς μείωση του μεροκάματου, με δήμηση της περιουσίας των καπιταλιστών που είχαν χρεοκοπήσει τις επιχειρήσεις τους, για να πληρωθούν οι εργάτες ανεξάρτητα από την «βιωσιμότητα» της κάθε επιχείρησης, ο Περισσός έλεγε φανταχτερά λόγια που δεν υπήρχε περίπτωση ποτέ να γίνουν πραγματικότητα.

Θα μπορούσαμε να γράψουμε τόμους ολόκληρους με τις δηλώσεις των συνδικαλιστικών στελεχών όλου του κυρίαρχου φάσματος εκείνης της περιόδου, αλλά νομίζουμε ότι δεν έχει σημασία. Από τα παραπάνω μπορεί κανείς να πάρει μια ιδέα για το κλίμα που επικρατούσε.

Εντατικοποίηση και απολύσεις

Το αποτέλεσμα ήταν να διαμορφωθεί στους εργάτες η αντίληψη ότι αποτελούσαν συνιδιοκτήτες. Αποδέχτηκαν λοιπόν, στο όνομα της αύξησης της παραγωγικότητας για τη βιωσιμότητα της επιχείρησης, την εντατικοποίηση της δουλειάς και την καταπάτηση βασικών συνδικαλιστικών τους δικαιωμάτων (π.χ. της απεργίας), προκειμένου να βάλουν πλάτη και να «ορθοποδήσει» η επιχείρηση. Διαμορφώθηκε η αντίληψη ότι το αστικό κράτος είναι ένας υπερταξικός σχηματισμός που λειτουργεί για το «κοινό» συμφέρον.

Ανοδος της παραγωγής μέσω εντατικοποίησης της εργασίας, σε συνθήκες εργασιακής ειρήνης, ήταν ο στόχος του «εργατικού ελέγχου» από την κυβέρνηση και την αστική τάξη. Μ' ένα σμπάρο δυο τρυγόνια δηλαδή. Και τα πέτυχαν: «Σύμφωνα με επίσημα κυβερνητικά στοιχεία,

οι προβληματικές επιχειρήσεις που είναι ενταγμένες στο φορέα (σ.σ στον Οργανισμό Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων που έφτιαξε το κράτος για να τις "εξυγιάνει") αύξησαν τις συνολικές πωλήσεις τους στο εσωτερικό κατά 50% σε σχέση με το 1984. Το ίδιο διάστημα οι πωλήσεις τους στο εξωτερικό αυξήθηκαν κατά 66%. Παρ' όλες αυτές τις εξελίξεις που πραγματοποιήθηκαν με την αυτοθυσία και τη δουλειά των εργαζομένων...» (Εισήγηση της Επιτροπής στη Συνδιάσκεψη Σωματείων Προβληματικών Επιχειρήσεων, Αθήνα, 12.6.1986).

Η αυτοθυσία και η δουλειά των εργαζομένων δεν τους βοήθησε και πολύ. Αντίθετα, ορισμένα στελέχη-τοπράκια των προηγούμενων ιδιοκτητών όχι μόνο δεν πετάχτηκαν έξω, αλλά ταϊστήκαν καταλλήλως από τα «κοινωνικοποιημένα» εργοστάσια. Οπως στην ΠΥΡΚΑΛ που ακόμα και μετά την «κοινωνικοποίηση» τα στελέχη του Μποδοσάκη στην οικονομική και διοικητική διοίκηση παρέμειναν κανονικά στη θέση τους. Στη δε ΑΓΕΤ, τα στελέχη που έλυναν και έδεναν την εποχή των Τσάσων όχι μόνο παρέμειναν αλλά τον Απρίλιο του 1983 πήραν χαρακτηριστική αύξηση των αποδοχών τους, τη στιγμή που έμεναν ανικανοποίητα τα οικονομικά αιτήματα των εργατών!

Από το 1986 που ξεκίνησε νέος κύκλος κρίσης, χτυπώντας πρώτα απ' όλα την βιομηχανική παραγωγή, άρχισε σταδιακά η λεγόμενη «εξυγιάνση» τους από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, κατά τη δεύτερη τετραετία διακυβέρνησης του. Η «εξυγιάνση» των προβληματικών σήμαινε απεμπλοκή του κράτους από τη λειτουργία τους, είτε μέσω του κλεισίματος των μη κερδοφόρων είτε μέσω του ξεπουλήματος των κερδοφόρων σε ιδιώτες καπιταλιστές. Και στις δυο περιπτώσεις «εξυγιάνση» σήμαινε χιλιάδες απολύσεις για τους εργάτες που δούλευαν σ' αυτές τις επιχειρήσεις.

Η αρχή έγινε στη ΛΑΡΚΟ το 1987 (δέκα χρόνια μετά τη μεγάλη απεργία). Το επόμενο διάστημα ακολούθησαν και άλλες «προβληματικές». Επόμενο ήταν ν' αναπτυχθεί κίνημα για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας που απειλούνταν να καταργηθούν και αφορούσαν πάνω από 6.500 εργάτες.

Το κίνημα των «προβληματικών»

Τα στελέχη της καθεστωτικής αριστοτείας και η συνδικαλιστική γραφειοκρατία όρμηξαν στους εργάτες μη τυχόν και σπάσουν την αστική νομιμότητα. Ο Θ. Παφίλης (στέλεχος του ενιαίου τότε ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ) έλεγε το Σεπτέμβρη του 1990 στους εργάτες της ΛΑΡΚΟ, όπου αναπτύχθηκε το πρώτο αγω-

νοτικό κίνημα με αποκλεισμούς δρόμων: «Νόμος δεν είναι μόνο το δίκιο του εργάτη, αλλά και το δίκιο του αγρότη που τον εμποδίζετε να πάει στο χωράφι του». Ετσι αποτράβηξαν τους εργάτες από τους δρόμους και τους έκλεισαν στα ουσιαστικά εγκαταλελειμμένα εργοστάσια. Η απομόνωση στα εργοστάσια και η έλλειψη οποιασδήποτε συνδεσης με τον αγώνα σε άλλες προβληματικές άρχισαν να φέρνουν την απογοήτευση, ενώ η πείνα οδήγησε σε αναζήτηση λύσεων επιβίωσης.

Οι εργάτες σπρώχτηκαν να παραλάβουν τα χαρτιά των απολύσεων τους, δηλώνοντας «με την επιφύλαξη παντός νομίμου δικαιώματος» τάχα για να μη χάσουν το ειδικό ταμείο 12μηνιαίας επιδότησης ανεργίας. Η μετέπειτα πρόεδρος του Συνασπισμού, η Δαμανάκη, στέλεχος του Περισσού τότε, έφτασε στο σημείο να εκστομίσει χωρίς ντροπή τα παρακάτω λόγια στους εργάτες της Πειραιϊκής-Πατραϊκής που έκαναν κατάληψη: «Είναι άλλο πράγμα αν η εταιρία παρουσιάσει μελέτες για νέα μηχανήματα από τις οποίες να προκύπτει ότι πράγματι περισσεύουν εργαζόμενοι. Αν αυτό συμβεί, τότε θα πρέπει να γίνει συζήτηση με το σωματείο για τα κοινωνικά κριτήρια με βάση τα οποία θα γίνουν απολύσεις» («Ριζοσπάστης», 29.9.1990).

Το Σεπτέμβρη με Οκτώβρη του 1991 κύματα εργατικής αντίστασης σάρωσαν και πάλι τις «προβληματικές». Στην Κοζάνη, στο Αίγιο, στην Πάτρα, το Λαύριο και το Βόλο, οι εργάτες έδωσαν σκληρό αγώνα για την υπεράσπιση του δικαιώματος στη δουλειά. Δυστυχώς, όμως, ούτε και τότε έγινε κατορθωτό να ξεπεραστεί η συνδικαλιστική γραφειοκρατία και να χαραχτεί ένας σαφής ταξικός προσανατολισμός. Ετσι το «Μολών λαβέ» που έγραφε το πάνω στην πύλη της Πειραιϊκής-Πατραϊκής, κατέληξε να γίνει σύντομα κάποιες εκατοντάδες απολύσεις και να βρίσκονται πάλι οι «τυχεροί» εκείνου του σαρωμάτος μπροστά στο ίδιο πρόβλημα.

Η ιδεολογία της «ανάπτυξης» και της «βιωσιμότητας» παρέμεινε κυρίαρχη. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα μάλλον ήταν η περίπτωση της ΕΒΟ. Εκεί οι σοσιαλδημοκράτες (κι από κοντά οι τοπικοί σύμμαχοί τους, οι διαγραμμένοι του Περισσού στην Πάτρα, που είχαν δημιουργήσει την οργάνωση ΕΑΜ) επιδόθηκαν σ' ένα κρεσέντο εθνοκαπηλείας και μιλιταρισμού, για την ΕΒΟ που αποτελεί διαμάντι της «εθνικής μας άμυνας» και στυλοβάτη της «εθνικής μας ανεξαρτησίας» και άλλα συναφή. Επόμενο ήταν το κίνημα των προβληματικών να ηττηθεί και οι θεωρίες περί «κοινωνικοποίησης», «πρώτου βήματος για την απόκτηση των μέσων παραγωγής από τους εργάτες» να καταρρεύσουν. Πολλές πρώην προβληματικές επιχειρήσεις παραδόθηκαν ξανά στον ιδιωτικό τομέα, χωρίς τους «περιτικούς» εργάτες. Οι «άγριες και αντικοινωνικές απεργίες» που στηλιτεύτηκαν από τη συγκυβέρνηση Ζολώτα (ΝΔ, ΠΑΣΟΚ, ενιαίος ΣΥΝ) δεν κατόρθωσαν να πετύχουν το στόχο τους, αφού χαντακώθηκαν εξαρχής από την ιδεολογική κυριαρχία του ρεφορμισμού μέσα στο εργατικό κίνημα.

Η κατάληψη των εργοστασίων από τους εργάτες και η συνέχιση της παραγωγής ενάντια στη θέληση του επιχειρηματία δεν είναι κάτι κατακριτέο σε κάθε περίπτωση. Τα «Κόκκινα Συνδικάτα», στα οποία αναφερόμαστε στο εισαγωγικό κείμενο της πρώτης σελίδας, την υιοθετούσαν μάλιστα ως «μια από τις πιο αποτελεσματικές μορφές πάλης ενάντια στο μαζικό κλείσιμο των επιχειρήσεων με σκοπό τη μείωση των μισθών».

Η κατάληψη υιοθετούνταν όμως ως μία μορφή πάλης «που πρέπει να γίνεται σύγχρονα με την εφαρμογή άλλων συστημάτων δράσης ενάντια στο κεφάλαιο» και όχι ως εναλλακτική λύση για τη δημιουργία «νησίδων» μέσα στον καπιταλισμό. Θα πρέπει να πάρουμε υπόψη μας ότι τότε ήταν μία περίοδος που ο σοσιαλισμός είχε βγει πια από το πεδίο της αφηρημένης συζήτησης και έμπαινε μπροστά στην εργατική τάξη ως «πρακτικό σημεινικό πρόβλημα» έτσι που κάθε εργατική οργάνωση έπρεπε να πάρει μια καθορισμένη στάση απέναντί του, όπως επεσήμαναν τα Κόκκινα Συνδικάτα στο πρώτο τους συνέδριο, τον Ιούλη του 1921.

Ηταν οι αρχές της δεκαετίας του '20, που μόλις είχε γεννηθεί ένα νέο κράτος, μέσα από μία επανάσταση (την Οκτωβριανή), το οποίο πάλευε να οικοδομήσει μια άλλη κοινωνία. Ήταν μια εποχή επαναστάσεων στον πυρήνα της Ευρώπης. Όπως η επανάσταση στην Γερμανία το Νοέμβρη του 1918, που καταπνίγηκε βίαια δυο μήνες μετά, συνοδευόμενη από τη δολοφονία δύο ηγετών του νεοσύστατου Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας, του Καρλ Λίμπκνεχτ και της Ρόζα Λούξεμπουργκ. Μια νικηφόρα επανάσταση στην Ουγγαρία το 1919 είχε οδηγήσει στο σχηματισμό βραχύβιας σοβιετικού τύπου δημοκρατίας που κράτησε μόλις τέσσερις μήνες.

Υπήρχε κι άλλο ένα στοιχείο που έκανε «απόλυτη ανάγκη» αυτή τη μορφή αγώνα. Η «σπανιότητα των εμπορευμάτων». Πόσο όμως αυτή η μορφή αγώνα μπορεί να εφαρμοστεί με επιτυχία σε περιόδους υπερπαραγωγής εμπορευμάτων όπως η σημερινή; Πόσο επιτυχής θα είναι η κατάληψη εργοστασίων και η «αυτοδιαχειριζόμενη» λειτουργία τους στην Ελλάδα, σε τομείς παραγωγής οικονομικών υλικών (όπως για παράδειγμα στη BIOME), τη στιγμή που ο τομέας της οικονομίας είναι πεθαμένος; Δεν θα πρέπει οι εργάτες να πουλήσουν σε «σκοτωμένες» τιμές για να τους προτιμήσουν οι ελάχιστοι εναπομείναντες αγοραστές; Ποιες συνέπειες θα έχει αυτό στο μισθό τους;

Η παγκόσμια εμπειρία πολλών δεκαετιών δείχνει ότι οι εργάτες δεν μπορούν να περιμένουν πολλά από την «αυ-

Κατάληψη εργοστασίων

Μορφή αγώνα ή «νησίδα» στον καπιταλισμό;

τοδιαχείριση». Στην καλύτερη περίπτωση να διατηρήσουν τη θέση εργασίας τους για κάποιο χρονικό διάστημα, θυσιάζοντας όμως πολλά από τα δικαιώματά τους «για το καλό της κολεκτίβας». Μιας κολεκτίβας που – ως μη γελιόμαστε – αναγκάζεται να λειτουργήσει σε συνθήκες κυριαρχίας της καπιταλιστικής αγοράς. **Η αγορά αυτή υπόκειται σε οικονομικούς νόμους που λειτουργούν περίπου όπως οι φυσικοί νόμοι, δηλαδή ανεξάρτητα από τη θέληση των παραγωγών.**

Το να θέλει κανείς να φτιάξει εργατικές κολεκτίβες μέσα σ' αυτό το σύστημα σημαίνει ότι θέλει (ή τουλάχιστον ανέχεται) την εμπορευματική παραγωγή, αλλά δε θέλει την ανώτερη μορφή της,

που είναι ο καπιταλισμός. Όμως, είναι η ίδια η λειτουργία της εμπορευματικής παραγωγής που θα οδηγήσει στην διάλυση των δεσμών μέσα στην κάθε κολεκτίβα. Ακόμα κι αν υποθέταμε ότι κυριαρχούσε μια τέτοια μορφή παραγωγής, χωρίς την ύπαρξη κεντρικού σχεδιασμού, **ο βασικός οικονομικός νόμος της παραγωγής θα ήταν η αμοιβαία ανταλλαγή προϊόντων που για να δημιουργηθούν απαιτούν ίση κοινωνική εργασία (αυτό δηλαδή που ονομάστηκε «νόμος της αξίας»).**

Αυτό που θα καθόριζε τα πλάνα παραγωγής δεν θα ήταν η κοινωνική ωφελιμότητα των διάφορων αντικειμένων χρήσης σε σχέση με τις απαιτούμενες για την κατα-

σκευή τους ποσότητες της εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες ολόκληρης της κοινωνίας, αλλά η κερδοφορία της κάθε κολεκτίβας. Ετσι, θα κυριαρχούσε η «αναρχία στην παραγωγή», με την έννοια ότι οι κολεκτίβες θα παρήγαγαν χωρίς να έχουν επίγνωση των αναγκών ολόκληρης της κοινωνίας (αφού θα εξέλειπε ο κεντρικός σχεδιασμός), οπότε τα προϊόντα που θα παράγονταν σε έναν κλάδο (π.χ. οικοδομικά προϊόντα) μπορεί να ήταν πολύ περισσότερα απ' αυτά που θα μπορούσε να καταναλωσει η κοινωνία στη δεδομένη στιγμή.

Κάποιες κολεκτίβες δε θα μπορούσαν να τα πουλήσουν στην αγορά. Θα ήταν αυτές που θα υστερούσαν έναντι

των άλλων, είτε γιατί τα μέλη τους είχαν χαμηλότερη παραγωγικότητα από αυτά άλλων κολεκτίβων, είτε γιατί ενδεχομένως είχαν υποστεί φυσικές καταστροφές, είτε γιατί δε φρόντισαν να συντηρήσουν σωστά και να ανανεώσουν τα μέσα παραγωγής τους, είτε για χιλίους δυο άλλους λόγους. Αυτές οι κολεκτίβες θα οδηγούνταν στο μαρasmus και τα μέλη τους θα έβλεπαν το μισθό τους να μειώνεται συνεχώς.

Από την άλλη, η εξίσωση των μισθών (πράγμα που βλέπουμε να υιοθετείται σε πολλές από τις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις) οδηγεί στην εφαρμογή ίσης πληρωμής σε ανθρώπους με άνισες ανάγκες. Από τη στιγμή που υπάρχει η ιδιοκτησία της οι-

κογένειας, στο πλαίσιο της οποίας υπάρχει και η υποχρέωση των γονιών να συντηρούν τα παιδιά τους, θα συμβεί αυτό που είχε επισημάνει ο Εγκελς αναφερόμενος στις οικονομικές κομμουνότητες του Ντύρινγκ:

«Έτσι όμως η ίση ποσοτικά κατανάλωση υφίσταται ένα τεράστιο ρήγμα. Ο εργένης με τα οκτώ ανήλικα παιδιά θα τα βγάζει πέρα πολύ μίζερα. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε επίσης ότι η κοινότητα από τη στιγμή που δέχεται το χρήμα σαν μέσο πληρωμής, αφήνει ανοιχτή τη δυνατότητα το χρήμα αυτό να 'χει αποκτηθεί διαφορετικά και όχι με ατομική εργασία. Δεν είναι δηλαδή σε θέση να ξέρει από πού προέρχεται. Τώρα λοιπόν υφίστανται όλοι οι όροι ώστε το μεταλλικό χρήμα, το οποίο ως τώρα έπαιζε μόνο το ρόλο του κουπονιού δουλειάς, να αναλάβει τις λειτουργίες του πραγματικού χρήματος. Υφίστανται λοιπόν όλες οι προϋποθέσεις και όλες οι συνθήκες τόσο για θησαυρισμό όσο και για κατάχρηση. Οποιοσ θα βρεθεί στην ανάγκη θα δανειστεί από τον αποθησαυριστή. Το δανεισμένο όμως χρήμα, που η κοινότητα του δίνει το ρόλο του μέσου πληρωμής για τα μέσα συντήρησης, ξαναγίνεται τώρα ό,τι είναι στη σημερινή κοινωνία... Και καθώς ο αποθησαυριστής έχει πάντα τη δύναμη ν' αναγκάζει εκείνον που έχει ανάγκη, να του πληρώσει τόκους, αποκαθίσταται και πάλι, μαζί με το μεταλλικό χρήμα που λειτουργεί σαν το σημερινό χρήμα, και ο τοκογλύφος» (Φρίντριχ Εγκελς, «Αντι-Ντύρινγκ», Μέρος 3ο, Κεφ. IV).

Ακόμα δηλαδή και στην υποθετική περίπτωση που το σημερινό κράτος του κεφαλαίου θα το αντικαταστήσει μια κοινωνία αυτοδιαχειριζόμενων κολεκτίβων, η παλινόρθωση του καπιταλισμού θα ήταν βέβαιη.

Η κατάληψη των εργοστασίων και η θέση της παραγωγής σε κίνηση μπορεί να εννοηθεί μόνο ως μια μορφή αγώνα για την επαναλειτουργία της επιχείρησης (ανεξάρτητα από τη νομική μορφή που αυτή θα έχει, κρατική ή ιδιωτική), τη διατήρηση του επιπέδου των μισθών και των θέσεων εργασίας. Είναι μάλιστα η πιο προωθημένη μορφή συνδικαλιστικού αγώνα, που προϋποθέτει ανάλογη δραστηριοποίηση των εργατών και όχι μόνο κάποιων εκπροσώπων τους (όσο ταξικοί κι αν είναι αυτοί).

Αν ειδωθεί ως «λύση» μέσα στο υπάρχον σύστημα, για να διατηρήσουν οι εργάτες το μεροκάματό τους, το πιθανότερο είναι να εξαναγκαστούν στη διαχείριση της δικής τους εξαθλίωσης ή η κολεκτίβα τους να μετατραπεί σε μία κλασική καπιταλιστική επιχείρηση, με τους εργάτες συνυπεύθυνους για την πορεία της. Και στις δύο περιπτώσεις αυτό ισοδυναμεί με ταξική αυτοκτονία.

Οικονομική Εξόρμηση

Η οικονομική εξόρμηση παρατείνεται

Η «Κόντρα» χρειάζεται τη στήριξή σας για να αντέξει

Αριθμός λογαριασμού
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
100/87804638

Γραφτείτε συνδρομητές στην «Κόντρα»

Συνδρομές

**Ετήσια 85 ευρώ
Εξάμηνη 45 ευρώ**

ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ

ΑΘΗΝΑ: ΑΓΑΘΟΥΠΟΛΕΟΣ 65. ΤΚ 112 52, ΤΗΛ. 8675243, FAX 8663100
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΜΠΑΚΑΤΣΕΛΟΥ 1 και ΕΓΝΑΤΙΑ, ΤΗΛ-FAX 221898
<http://www.eksegersi.gr>, e-mail: kontra@eksegersi.gr

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΕΚΔΟΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΠΩΤΗΣ

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΧΕΛΙΟΣ ΠΡΕΣ ΑΒΕΕ: ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ 81 - ΑΘΗΝΑ